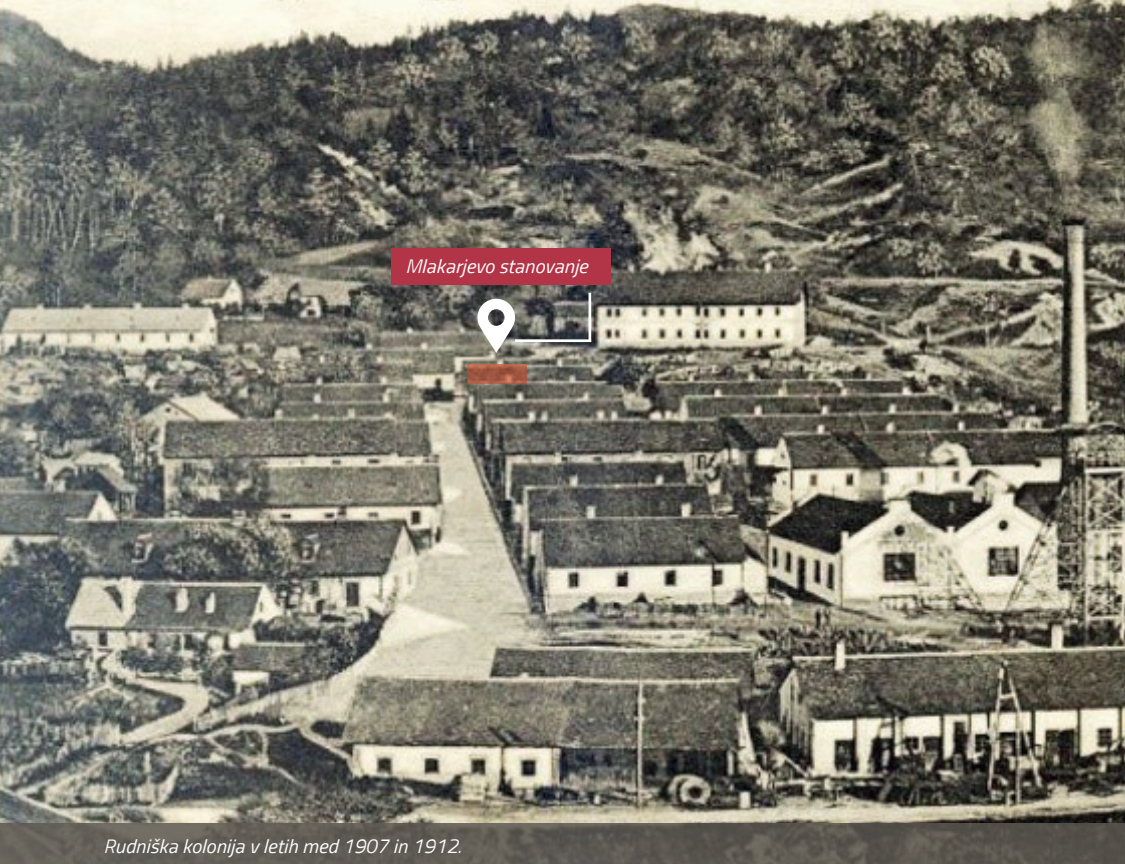

Hrastnik-Rudokap, Hrastnigg-Gewerkschaft

Rudniška kolonija v letih med 1907 in 1912.

ZMT Zasavski muzej Trbovlje

Ulica 1. junija 15, 1420 Trbovlje
030 203 105 | info@muzejzmt.si
muzejZMT | zasavskimuzejtrbovlje
www.zasavski-muzej-trbovlje.si

PROJEKT SO OMOGOČILI:

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO

Občina **Hrastnik**

PRIPRAVA BESEDILA:
Nevenka Hacin

LEKTURA:
Glosarček prevajanje in
lektoriranje, Anja Bakan, s. p.

OBLIKOVANJE:
Nika Bradač, s. p.

FOTOGRAFIJA:
Lovro Rozina, s. p., arhiv ZMT

TISK:
Dodam Naknadno

Pogled v preurejeno stanovanje

Velikost stanovanja in dohodek povprečne družine sta določala tipsko in funkcionalno postavitev notranje opreme. Enako velja tudi za videz in količino pohištva. Maloštevno in skromno pohištvo je bilo vedno narejeno iz najcenejših materialov, kljub temu je celotno opremljanje trajalo več let. Večina kosov je služila za osnovne potrebe stanovalcev, okrasni predmeti so bili redki.

Prvi prostor stanovanja je bila **KUHINJA**, v katero se je prišlo s skupnega dvorišča. Tla so bila sprva opečnata, kasneje so opeko nadomestili z lesenimi podnicami.

Najpomembnejši del kuhinjske opreme je bil **vzidan štedilnik – špuorhet** (nemško Sparherd, ekonomična peč) z urejenim odvodom dima v zidan dimnik. Štedilniki so sredi 19. stoletja začeli prevzemati funkcijo odprtih ognjišč in peči. Uporabljali so se za ogrevanje stanovanj, pripravo hrane, sušenje in shranjevanje drv. Za shranjevanje premoga je stal poleg štedilnika **zaboj za premog – kuolnkišta** (nemško Kohlenkiste/skrinja za premog), ki so ga uporabljali tudi za sedenje.

Pogled na štedilnik in zaboj za premog ter mizo in stol brez naslonjala.

Kuhinjski kotiček za pripravo in uživanje hrane.

Naslednji pomemben del opreme je bila **miza – mj'trga** (nemško Mehl Truhe/skrinja za moko), ob kateri se je vsaj trikrat dnevno pri skupnih obrokih zbirala družina. Poleg tega so v delu mize, imenovanem korito, hranili vrečo z moko ali mesili testo za kruh, ki so ga pekli v krušni peči. Miza je bila običajno postavljena med vrata in okno, poleg nje ob steni je bila klop, nasproti pa vsaj dva **stola brez naslonjala – štokrla** (nemško Hocker/stolček). Stol je služil za sedenje in tudi kot podstavek pri umivanju (v prenosnem umivalniku – *l'vuorju*) in pri mescenju testa (v krušni skledi).

Pogled na kuhinjsko omaro, pripomočke za umivanje in pranje perila, ...

Po prvi svetovni vojni je postala del kuhinjske opreme v delavskih kolonijah še **kuhinjska omara – gr'denca** (nemško Kredenze/kredenca), ki je nadomestila nizko omaro s policami – *st'lažo*. Ena in druga sta se uporabljali za shranjevanje posode in živil. Razlika med njima je bil odprt vmesni prostor pri kuhinjski omari, kjer so imeli svoje mesto že posamezni okrasni predmeti.

Iz kuhinje se je prišlo v **SOBO – CIM'R** (nemško Zimmer/soba). Tla v sobi so bila lesena, pokrita z vrečami za moko, ki so jih gospodinje obšile. Stene so bile večinoma enobarvne, redkeje okrašene z 'valcni' (z valčki ali s šablonami nanešenimi okrasnimi vzorci).

Osnovni del opreme v sobi je bila **postelja – puojstla**. Vse do druge svetovne vojne so bile ne glede na število družinskih članov (v povprečju več kot pet) v uporabi povprečno tri (poleg zakonske še izvlečna), zato sta v eni postelji običajno spala najmanj dva družinska člana, najmlajši pa so spali v košarah ali zibelkah.

Pogled na zakonsko posteljo.

V sobi so imeli še eno do dve **omari – kuas'na** (nemško Kasten/omara). Omare so postale sestavni del opreme v spalnicah večinskega prebivalstva v začetku 20. stoletja. Služile so za shranjevanje boljnih kosov zgornjih oblačil (obleke, plašči).

Za shranjevanje spodnjega perila, posteljnine in srajc (v zgornjem predalu tudi dokumentov) so uporabljali **predalnik – kumuodo** (nemško Kommode/predalnik).

Pogled na garderobno omaro in zibelko.

Pogled na predalnik in šivalni stroj.

Redek, a dragocen kos opreme v spalnici je bil **šivalni stroj – sing'rca**. Gospodinjam je omogočal, da so šivale za potrebe svoje družine, še raje pa za sosede, in tako zagotovile dodaten priliv denarja v družinski proračun, ki je bil pri večini vezan samo na možovo plačo.

Ženske so se šivanja priučile večinoma pri bolj-ših družinah, kjer so bile pred poroko služkinje, ali pa naučile na tečajih, ki so jih proizvajalci šivalnih strojev v 20. in 30. letih 20. stoletja organizirali v številnih krajih.

Mlakarjevo stanovanje

Leta 2006 je bilo Mlakarjevo stanovanje razglašeno za spomenik lokalnega pomena in vpisano kot spominski objekt in memorialna dediščina v Register nepremične dediščine.

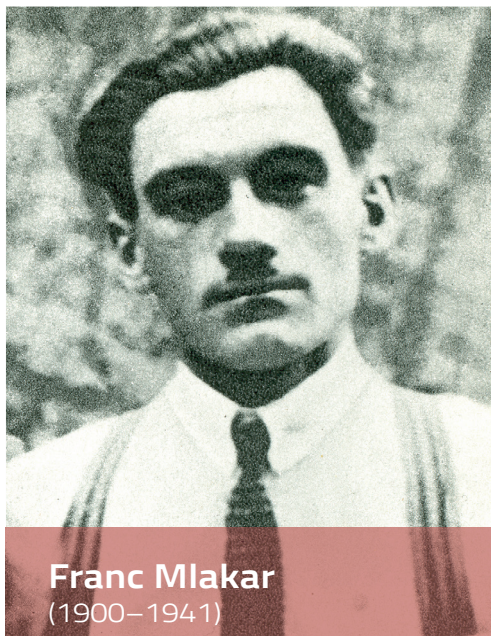
Mlakarjevo stanovanje

V 30. letih 20. stoletja so se v stanovanju rudarja Franca Mlakarja, ki se nahaja v edini ohranjeni hiši rudniške kolonije (Ulica prvoborcev 26) v Hrastniku, zbirali komunisti.

Zbiranja so potekala v strogi tajnosti, saj je bilo delovanje komunistične partije prepovedano z zakonom že od decembra leta 1920. Kljub temu so komunisti odigrali pomembno vlogo pri:

- ▶ **organiziranju naprednih sil v borbi** za boljši socialni položaj izkoriščanih množic (stavke, protestni shodi proti bedi in izkoriščanju),
- ▶ **opozarjanju na nevarnost fašizma**, ki je ogrožal ves demokratični svet,
- ▶ **širjenju organizacije** ljudskega frontnega gibanja v Hrastniku od leta 1937.

Franc Mlakar
(1900–1941)

je bil sin malega kmeta iz Šentruperta nad Štormi pri Celju, od leta 1920/21 zaposlen pri rudniku v Hrastniku in predvojni komunist. Leta 1925 se je poročil s Fani (rojena Brečko) iz Hrastnika. V zakonu se jima je rodila hči Dora. Obe sta bili družbenopolitično aktivni, žena članica KPS od leta 1938 in hčerka članica SKOJ-a.

Ste vedeli?

? V spomin na ta srečanja je bila leta 1980 na hiši odkrita spominska plošča, istočasno pa je bilo stanovanje muzejsko urejeno in omogoča vpogled v življenje delavskih družin, ki so pred drugo svetovno vojno stanovale v rudniški koloniji.

Že pred vstopom v partijo leta 1934 je Franc Mlakar simpatiziral s komunisti, zato ne preseneča:

- ▶ **da so se od leta 1932 v njegovem stanovanju sestajali komunisti;**
- ▶ **da je aktivno sodeloval v številnih akcijah**, ki so jih organizirali skupaj s hrastniškimi rudarji;
- ▶ **da je bil udeleženec srečanj**, na katerih so se člani partije usposabljali za politično delo med množicami.

Aktivno delovanje Franca Mlakarja je bilo prekinjeno 17. 7. 1941, ko ga je okupator odpeljal v celjski Stari pisker. Od tam so ga 21. 8. 1941 poslali v Mauthausen, kjer je že istega leta umrl.

Ste vedeli?

Franc Mlakar je bil:

- ▶ član stavkovnega odbora v jamah Hrastnik in Ojstro v gladovni stavki leta 1934;
- ▶ dalj časa član partijskega mestnega komiteja, ki se je formiral konec leta 1935;
- ▶ več let voljeni delavski zaupnik;
- ▶ med 31 najaktivnejšimi rudarji v veliki stavki decembra 1939;
- ▶ sekretar okrajnega odbora OF v Hrastniku do aretacije julija 1941.

Fani Mlakar, rojena Brečko (1908–1952)

Hrastniški komunisti: Franc Mlakar, Tone in Marija Jagodič, Rezi Predovnik med rudarji in delavci na Mrzlici leta 1937.

Rudniška kolonija - kulunija

je naselje z večstanovanjskimi hišami – *prkauzi*, ki so jih lastniki rudnika zgradili za svoje delavce. S tem so reševali stanovanjske probleme večinoma priseljene delovne sile.

Zametki rudniške kolonije v Hrastniku (od leta 1963 Ulica prvoborcev) segajo v leto 1875, ko je rudnik na levi strani Bobna zgradil tri enonadstropne in šest pritličnih hiš z različnim številom stanovanj (od enega pa vse do osemnajst).

Rudniška kolonija leta 1942.

Glavnina kolonije je bila postavljena v letih 1900 in 1901, ko so po načrtih mariborskega stavbenika Franca Derwuschka na rahlo vzpenjajočem se območju zgradili najprej 12, nato pa še 15 pritličnih štiristanovanjskih hiš ter hišo za 102 samska delavca in dve strežniški družini.

Gradnja kolonije se je nadaljevala v letu 1902, ko je bila zgrajena še ena petstanovanjska hiša, zaključila pa leta 1909 z gradnjo treh pritličnih hiš (s po štirimi ali osmimi stanovanji).

Do začetka 21. stoletja se je od kolonije ohranila samo ena štiristanovanjska hiša. V njej je stanovanje Franca Mlakarja, ki je bilo leta 2006 proglašeno za kulturni spomenik lokalnega pomena.

Rudarsko stanovanje - knapusk st'n'vaje

je bilo najemniško stanovanje za delavce, zaposlene pri rudniku.

Stanovanje v velikosti 25 m² je bilo namenjeno rudarski družini, ki je imela večinoma štiri do pet otrok, neredko pa celo osem ali več.

Stanovanje je imelo sobo – cim'r in kuhinjo.

Na bočni strani hiše, obrnjeni proč od ceste, je bil prizidek in v njem dve leseni suhi stranišči – *s'krjta*, stranišči na *štrbunk*. Vsako stranišče sta si delili dve družini.

Vhod v stanovanje Franca in Fani Mlakar v sedemdesetih letih 20. stoletja

Prizidek s straniščem pred obnovo.

Na zadnji strani hiš, pod sobnimi okni, so bile dozidane drvarnice – *b'rake*. Vsaki družini je pripadala ena. V njej so hranili kurjavo (pregom in drva) in orodja za obdelavo vrta – *grjede*.

Ste vedeli?

V koloniji je bilo več:

- ▶ krušnih peči, največkrat kot samostojnih dvoriščnih stavb, ki so gospodinjam omogočale redno peko kruha, ob velikih praznikih (velika noč) in posebnih priložnostih (svatba) pa tudi potic (zaradi velikega števila uporabnic se je bilo treba držati nenapisanega vrstnega reda);
- ▶ štirn, pip z vodo, samostoječih ali zidanih, ki so omogočale oskrbo s pitno vodo.
- ▶ Rudnik je v letih 1920–1923 financiral elektrifikacijo kolonije s 15-vatnimi žarnicami.

Načrt rudniške kolonije

z označeno hišo, v kateri je Mlakarjevo stanovanje.

